

Н. Д. Борисенко
м. Житомир

ВИСЛОВЛЕННЯ ЖАЛЮ В ПЕРСОНАЖНОМУ МОВЛЕННІ БРИТАНСЬКОЇ ДРАМИ

Сучасні лінгвістичні розвідки зосереджують увагу на тих мовленнєвих явищах, які сприяють підтриманню доброзичливої атмосфери спілкування [3: 55], з одного боку, а, з іншого, досягненню мети мовця із врахуванням інтересів слухача [1: 104-108] та дотримання максимуму принципу ввічливості [16: 104-105]. Висловлення жалю, що демонструє певний психологічний та емоційний стан мовця, розглядаються у сучасних лінгвістичних студіях у двох ракурсах, як окремих експресивний [10: 183] мовленнєвий акт або соціатив [11: 22], що має на меті демонстрацію співчутливого ставлення до слухача або як складова експресивного мовленнєвого акту вибачення, коли мовець висловлює жаль з приводу нанесення шкоди слухачеві [2: 48]. В обох випадках висловлення жалю є важливою складовою етикетної поведінки [4]. Ми розглядаємо висловлення жалю як тактику та мовленнєвий акт, що мають на меті сприяти покращенню атмосфери спілкування, підвищують статус слухача, демонструють налаштування мовця на кооперацію та його прагнення добитись прихильного ставлення слухача.

У той же час, персонажне мовлення драматургічного твору традиційно розглядається у руслі комунікативно-прагматичного підходу [9: 42] як стилізація розмовного мовлення, а це надає дослідникові змогу застосовувати до його аналізу ті ж методики, що використовуються для вивчення реального спілкування. Хоча автором персонажних висловлень є драматург, він створює їх відповідно до власного досвіду реального спілкування, відображуючи власні стереотипи та уявлення про те, як спілкуються представники спільноти, до якої він належить [8: 1-5]. Наразі у вітчизняному та закордонному мовознавстві персонажне мовлення драматургічного твору аналізується з позицій комунікативної стилістики [5: 103]; як засіб формування специфіки драматургічного тексту [6: 90-95], джерело знань про особливості комунікативної поведінки представників канадської, американської й британської спільнот [7: 108-110] і моделі тактико-стратегічної й акто-мовленнєвої організації висловлень представників британського соціуму, чому і присвячена наша розвідка.

Аналіз сучасних британських драматичних творів показує, що в персонажному мовленні для висловлення жалю використовується експресив *sorry* в якості визнання власної провини без додаткових роз'яснень:

Paula. *Actually I thought you were* –

Frank. *Your date?* (He smiles) *I'm sorry* [12: 2].

При цьому мовець може демонструвати, що він розуміє, як було нанесено шкоду слухачеві:

Eileen. *Sorry for what I said* [13: 3].

У той же час, персонаж може робити припущення про те, що могло викликати нарікання слухача:

Elizabeth. *I'm sorry if I've given that impression. It wasn't in my mind at all* [14: 38].

В інших випадках вираження жалю може показувати, що мовець не розуміє, які збитки він наніс слухачеві:

Peter (*not understanding her*). *I'm sorry if I have offended you* [15: 49].

Жаль може висловлюватись з приводу майбутніх дій, які з точки зору мовця завдають додаткового клопоту слухачеві та порушують вимогу принципу ввічливості збільшувати власні витрати та зменшувати витрати слухача [16: 104-105]. У такому випадку висловлення жалю комбінується з поясненням причини поведінки мовця та слугує виправданням його дій:

Mrs. Moore. *Sorry to bother you dear – I forgot my key.*

Peggy. *It's no bother* [17: 8].

У репліках персонажів висловлення жалю демонструють співчуття до слухача. Наприклад, з приводу втрати близької людини:

Paula. *Mark's all right, isn't he?*

James. *I'm sorry, Paula. Mark is dead* [12: 42].

Висловлення жалю може одночасно комбінувати висловлення співчуття та визнання власної провини, як у спілкуванні людей, що щойно познайомились. Жінка ставить питання про вік дочки слухача, не знаючи, що дівчина померла у дитинстві:

Paula. *How old is she?*

A pause. He looks down

Frank (quietly) *She–died, I'm afraid.*

Paula is genuinely sorry

Paula. *Oh, dear. I am sorry. I–I didn't know* [12: 9]. Щирість співчуття Пола підкреслюється квазі-ремаркою (Paula is genuinely sorry), що описує її невербальну реакцію, вигуком (*Oh, dear*), лексичним повтором (*I–I*) та експресивом *sorry*, що комбінується із тактикою виправдання (*I didn't know*).

Співчуття може стосуватись певних аспектів поведінки слухача, як наприклад, у діалозі подружньої пари, коли дружина висловлює співчуття з приводу того, що чоловік ігнорує спілкування з нею. У цьому випадку мовленнєвий акт жалю виступає в якості тактики непрямого докору:

Tess. *You know, I feel sorry for you. You miss an awful lot* [18: 23].

Таким чином, дослідження висловлення жалю у персонажному мовленні британської драми дозволяє зробити **висновок**, що тактика та експресивний мовленнєвий акт жалю використовуються з метою демонстрації як засудження мовцем власної поведінки, так і вираження співчуття слухачеві з приводу певної ситуації. У той же час, висловлення жалю можуть комбінувати обидві цілі. В обох випадках тактика та мовленнєвий акт жалю направлені на підвищення статусу слухача, встановлення доброзичливої атмосфери спілкування, відповідаючи вимогам принципу ввічливості.

Подальші **перспективи** дослідження вбачаються нам у комплексному аналізі персонажного мовлення драматичного твору з метою виявлення лексико-

стилістичних засобів, мовленнєвих актів та тактик, які демонструють психологічний стан мовця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисенко Н.Д. Гендерні стереотипи у персонажному дискурсі сучасної британської драми / Борисенко Н.Д. // // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. праць. – К.: Київ нац. ун-т ім. Т. Шевченко. – 2009. – Вип. 26. – Ч.1. – С. 104–108.

2. Бочкарев А. И., Скворцова Е. Б. Комбинаторные характеристики речевого акта извинения SORRY / Бочкарев А. И., Скворцова Е. Б. // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота. – 2015. – № 6 (48) : в 2-х ч. – Ч. II. – С. 48–52.

3. Войцехівська Н. К. Примирення як спосіб подолання конфліктної мовленнєвої взаємодії / Н.К. Войцехівська // Вісник Житомирського державного університету: Філологічні науки. – Випуск 68. – С. 55–58.

4. Дорда С. В. Зіставлення мовних засобів вираження жалю в українській та англійській мовах / С. В. Дорда // Проблеми зіставленої семантики : Доповіді та повідомлення Міжнародної наукової конференції з проблем зіставної семантики. – Київ. – 1997. – С. 143–145.

5. Зайцева И. П. Перспективы коммуникативно-стилистического анализа современного драматургического текста (на материале произведений Н. Коляды) / И.П. зайцева // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія 9 : Сучасні тенденції розвитку мов. – 2011. – Вип. 6. – С. 90–95.

6. Зиньковская А.В. Диалог как средство формирования специфики драматургического текста / А.В. Зиньковская // Мир русского слова и русское слово в мире: материалы XI конгресса МАПРЯЛ 17—23 сентября 2007 г., Варна, Болгария. – Heron Press. Sofia. – 2007. – С. 102–107.

7. Леонович Л. М. Сопоставительный анализ коммуникативного пространства современного канадского, британского и американского драматургических дискурсов / Леонович Лариса Михайловна // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота. – 2016. – № 2(56) : в 2-х ч. Ч. 2. – С. 108–110.

8. Мизецкая В.Я. Композиционно-речевая организация драматургического текста (на материале англоязычных пьес XVI–XX в.в.). Автореф. дис... докт. филол. наук: 10.02.04 – германские языки / В.Я. Мизецкая / КГУ им. Т.Шевченко. – К., 1992. – 29 с.

9. Петрова Н.Ю. К вопросу о канонах построения пьес (когнитивно-дискурсивный аспект) / Н.Ю. Петрова // Вестник ВГУ. Серия : Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2010. – № 1. – С. 42–45.

10. Серль Дж. Классификация иллокутивных актов / Дж. Серль // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 17. – М., 1986. – С. 170–194.

11. Трофимова Н.А. Экспрессивные речевые акты в диалогическом дискурсе. Семантический, прагматический, грамматический анализ : Монография / Н.А. Трофимова. – СПб. : Изд-во ВВМ, 2008. – 376 с.
12. Benfield D. In for the Kill / Derek Benfield. – L. : Samuel French, 1981. – 88 p.
13. Chown P. The Long Noon / Patricia Chown. – L : Samuel French, 1984.– 19 p.
14. Clark B. The Petition / Brian Clark. – Oxford : Amber Lane Press Ltd, 1986. – 63 p.
15. Dryden E. Harvest / Ellen Dryden. – L. : Samuel French, 1982. – 54 p.
16. Leech G. Principles of Pragmatics / G. Leech. – L., N.Y. : Longman Linguistic Library, 1983. – 250 p.
17. Manktelow B. They Call it Murder / Bettine Manktelow. – L. : Samuel French, 1977. – 65 p.
18. Rayburn J. Out on a Limb / Joyce Rayburn. – L.: Samuel French, 1977. – 56 p.